

اثر مهاجرت بر ساخت اجتماعی اقتصادی جوامع شهری (مطالعه موردی: مقایسه شاهین شهر با خمینی شهر)

دکتر محمدعلی زکی^۱

چکیده

مهاجرت یکی از عوامل تغییر جمعیت است و دارای اثرات منفی و مثبت، دراز مدت و کوتاه مدت است و این اثرات تغییراتی را در ساختار اجتماعی و اقتصادی منطقه مهاجر فرست و مهاجر پذیر وارد می کند. در تحقیق حاضر به تاثیر مهاجرت بر ساخت اجتماعی و اقتصادی شهر شاهین شهر در مقایسه با خمینی شهر پرداخته شده است شاهین شهر از جمله شهرهای مهاجرپذیر است که سالانه افراد زیادی به این شهر مهاجرت می کنند و این باعث تغییر در ساخت اجتماعی و اقتصادی این شهر شده است. در این تحقیق به پیامدهای مهاجرت پرداخته شده است. جامعه آماری مورد مطالعه شهر شاهین شهر به عنوان یک شهر مهاجر پذیر و خمینی شهر به عنوان یک جامعه شاهد در نظر گرفته شده است. نوع تحقیق حاضر از نوع پیمایشی و ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه است که از روسای خانوار دو شهر شاهین شهر و خمینی شهر پرسش شده است. تعداد نمونه در هر شهر ۲۰۰ نفر است. در تحلیل داده ها از آزمون t استفاده شده است. پژوهش نشان داده شده که مهاجرت بر ساختار اقتصادی (سمت های شغلی، بخشهای اقتصادی، نوع فعالیت اقتصادی، مالکیت محل سکونت) و هم چنین بر ساختار اجتماعی (همبستگی اجتماعی، ارزشهای اجتماعی، سن ازدواج، نگرانی از آسیب ها و انحرافات اجتماعی، کاهش کنترل اجتماعی، همسان همسری، ازدواجهای درون گروهی، گرایش های سنتی و امکان ارتقاء اجتماعی) تاثیر می گذارد. نتایج به دست آمده نشان داده است که شاهین شهر دارای ساخت اجتماعی و اقتصادی متفاوت تری نسبت

به خمینی شهر می‌باشد و این می‌تواند به دلیل این باشد که شاهین شهر یک شهر جدید مهاجر پذیر و خمینی شهر یک شهر بومی و قدیمی است که اهالی آن اکثراً غیر مهاجر هستند.

واژه‌های کلیدی: مهاجرت، ساخت اجتماعی-اقتصادی، شاهین شهر، خمینی شهر.

طرح مسأله

مهاجرت یکی از عوامل تغییر جمعیت است و دارای اثرات منفی و مثبت، دراز مدت و کوتاه مدت است و این اثرات تغییراتی را در ساختار اجتماعی و اقتصادی منطقه مهاجر فرست و مهاجر پذیر وارد می‌کند و می‌تواند از نظر اجتماعی اثراتی مانند افزایش بیکاری، افزایش جمعیت در مقصد، مشکل تهیه مسکن افزایش آسیب‌های اجتماعی و از نظر اقتصادی می‌تواند اثراتی مانند پایین آمدن درآمدها و تورم داشته و نیروی انسانی بیکار را به سمت شهرهایی که با کمبود نیروی انسانی مواجه هستند سوق دهد و یا اثرات مخرب دیگری را نیز در بخشهای دیگر اجتماعی و اقتصادی به جا بگذارد. یکی از پیامدهای مهاجرت تغییر ساخت اقتصادی و اجتماعی است و این سوال مطرح می‌شود که مهاجرت چه تاثیری بر ساخت اقتصادی و اجتماعی دارد؟ و تفاوت ساخت اقتصادی، اجتماعی در شهرهای مهاجرپذیر با شهرهای دیگر چیست؟ مهاجرت برحسب شرایطی که آن را موجب می‌گردد به انگیزه‌های مختلف و اشکال متنوع روی می‌دهد و پیامدهای متفاوتی را بر جا می‌گذارد. گاهی به مسئله مهاجرت به عنوان فراگردی نگریسته می‌شود که طی آن افرادی که در بخش‌های تولید و به ویژه کشاورزی مشغول هستند، تحت تاثیر عوامل رانشی از یک سو و عوامل کششی از سوی دیگر مکان اولیه خود را به طور دایم ترک و در حوالی شهرها اسکان یافته و غالباً در بخش‌های کاذب و غیر مولد جذب می‌شوند. از جمله مواردی مانند اینکه جمعیت مهاجر روستایی جذب بازار کار نمی‌گردد و اکثراً در بیکاری پنهان به سر می‌برند. حاشیه نشینی، انحرافات اجتماعی و مشکلات ناشی از آنها اشاره کرد. هم اکنون مهاجرتهای بی رویه و یک سو و متعاقب آن رشد جمعیت شهری موجب بروز انبوهی از مشکلات به صورت سیستمی شده است که تمامی ساختارهای کشور و

عملکرد آن را در بر گرفته است. سیستم مدیریتی و اقتصاد فعلی حاکم بر کشور بدون طرح و برنامه توجه ویژه نمی تواند این مشکلات را حل کند و از خطرات آن بکاهد. با وجود بالا بودن هزینه‌ها در کلان شهرها افراد کم در آمد به سوی شهرها و شهرهای حومه کلان شهرها می آیند و مسایل و مشکلاتی برای آنها بوجود می آید و حتی ساخت اجتماعی و اقتصادی آن شهر نیز ممکن است تغییر کند و شهر شاهین شهر یکی از این گونه شهرهاست.

ضرورت و اهمیت تحقیق

شهر شاهین شهر از جمله شهرهای مهاجر پذیر است که سالانه افراد زیادی به آن مهاجرت می کنند. در خلال جنگ تحمیلی افراد بسیاری از جنگ زدگان استان خوزستان و شهرهای دیگر به این شهر آمدند و در این شهر ساکن شدند. در طی سالها آرام آرام بافت اجتماعی و اقتصادی شهر تغییر کرد. ادارات و موسسات مختلف در این شهر ساخته شد. شهر کهای صنعتی در اطراف شاهین شهر بوجود آمدند و این تحولات باعث شده که هم اکنون شهر شاهین شهر به یک شهر با ویژگیهای خاص در آید. تغییرات اقتصادی، اجتماعی ناشی از مهاجرت مشکلات و مسائلی نیز به همراه داشت. از جمله اینکه بیکاری افزایش پیدا کرد و افراد مهاجر با کمبود مسکن مواجه شدند و هم اکنون اکثر آنها مستاجر هستند. اکثر افراد منبع در آمد پایینی دارند و در مقابل افرادی هم هستند که منبع در آمد بالایی دارند و در رفاه زندگی می کنند. بالا رفتن سطح تحصیلات افراد، تغییر در آداب و رسوم افراد از دیگر تغییراتی است که در ساخت اجتماعی شهر ایجاد شده است. در این تحقیق سعی شده است که اثرات مهاجرت بر ساخت اقتصادی و اجتماعی شاهین شهر در مقایسه با خمینی شهر که یک شهر بومی و غیر مهاجر پذیر است بررسی شود.

مبانی نظری تحقیق:

کلیه مطالعات و نظریه‌های مهاجرت سعی دارن به چهار پرسش اساسی پاسخ دهند: (۱) چه چیزی موجب می‌شود مردم، سرزمین محل تولدشان را ترک کنند؟ (۲) چه چیزی آنان را به یک مقصد خاص جذب می‌نماید؟ (۳) از چه منابعی برای مهاجرت خود استفاده می‌برند؟ و (۴) مهاجران چگونه خود را در محیط جدید ادغام می‌نمایند؟ (زامودیو، ۱۹۹۹: ۳).

در مقاله حاضر سعی در بررسی نظریات مهاجرت، بر حسب دو موضوع کلی خواهد بود. برخی نظریات مهاجرت سعی در تبیین علل و عوامل مهاجرت داشته اند که البته بر حسب نوع مهاجرت (مهاجرت روستا-شهر، مهاجرت بین المللی و مهاجرت نخبگان) رویکردهای متنوع و مختلفی وجود دارد. برخی دیگر نظریات تلاش در تبیین کارکردهای مهاجرت داشته اند که بر حسب نوع مهاجرت (مهاجرت پذیری و مهاجرت فرستی) دیدگاههای متفاوتی مشاهده می‌شود که اساس تحقیق حاضر تاکید بر دسته دوم نظریات خواهد بود که البته دسته اول نظریات به صورت اجمالی معرفی می‌گردد:

دسته اول نظریات: علل مهاجرت

۱- کارکردگرایان معتقدند که تمام نیازهای اجتماعی در چارچوب نظام‌های اجتماعی آموخته می‌شوند. کنشگران در هر نظام به نیازهایی باور دارند که در آن نظام نمی‌توانند آنها را برآورده کنند. از این روی ممکن است تحولات لازم برای کاهش ناهماهنگی بین احساس نیاز و امکان تحصیل آن در کنشگر یا در نظام یا در هر دو اتفاق بیافتد. درک ناهماهنگی‌های بین خصائص فرد و نظام اجتماعی منجر به مهاجرت شخص جهت کاهش ناهماهنگی‌های ساختاری می‌شود (لهسانی زاده، ۱۳۶۸: ۵۰).

۲- دیدگاه وابستگی مهاجرت: در مقابل دیدگاه کارکردگرایان، نظریه مکتب وابستگی، علل و پیامدهای مهاجرت در ارتباط با هم می‌دانند، زیرا از نظر آنان مهاجرت و توسعه نابرابر با یکدیگر ارتباط متقابل دارند و یکدیگر را تقویت می‌کنند. این رویکرد در بحث

مهاجرت تاکید خاص بر عدم توسعه داشته اند و تحلیل‌های خود را در ارتباط با عدم توسعه ارائه نموده اند. آنها مهاجرت را نتیجه انتقال ساختی جوامع مبدا از نظام‌های سنتی به نظام‌های صنعتی و مدرن و ادغام آنها در نظام سرمایه داری وابسته می‌داند. از این روی تکیه این دیدگاه در بررسی مهاجرت‌ها، روی ساخت اقتصاد جهانی است نه بر توسعه انفرادی یک کشور. صاحب نظران دیدگاه وابستگی، دو دسته عوامل برای بیان حرکت و علت مهاجرت در نظر گرفته اند: یکی عوامل تغییر دهنده و دیگری عوامل رکودی. (لهسائی زاده، ۱۳۶۸: ۵۵ و پاپلی یزدی، ۱۳۸۱: ۱۶۵).

۳- فرض اصلی مدل و رویکرد مایکل تودارو این است که هر مهاجر بالقوه، بر مبنای هدف پیشینه سازی در آمد انتظاری تصمیم می‌گیرد که به شهر برود یا نه. در این تصمیم گیری دو عامل اقتصادی اصوی نقش دارند: اولی به تفاوت واقعی موجود بین دستمزد در شهر و روستا مربوط است که به دلیل مهاجرت‌های متفاوت و دوره‌های آموزش کارگران به وجود آمده است. در واقع، وجود تبعیض بین دستمزدهای بین پرداخت شده به کارگران شهری، در مقایسه با دستمزدهای کارگران ماهر روستائی، اصلی همیشگی در تصمیم به مهاجرت تشخیص داده شده است. دومین عنصر اصلی الگوی مزبور، و مهم ترین قسمت آن که در سائر الگوهای مهاجرت نیست، میزان احتمال موفقیت هر مهاجر در به دست آوردن شغل در شهر است. کلید فهم پدیده ظاهرا متناقض مهاجرت مداوم به مراکز که بیکاری در آنها افزون است، بررسی فراگرد مهاجرت با رهیافت در آمد انتظاری یا دائمی است که در آن در آمد انتظارس هم به پرداخت دستمزد مربوط می‌شود و هم به میزان احتمالی بستگی دارد که وی بتواند شغلی به دست آورد (پاپلی یزدی، ۱۳۸۱: ۱۶۵).

۴- نظریه عوامل میانی اورت لی که عوامل موثر در اخذ تصمیم مهاجرت و فرآیند آن را در چهار دسته تقسیم می‌کند: (۱) عواملی که با حوزه مبدا ارتباط دارد، (۲) عواملی که با حوزه مقصد ارتباط دارد، (۳) موانع بازدارنده و (۴) عوامل شخصی. در هر حوزه عوامل متعددی در جذب و دفع افراد آن حوزه موثرند. نقطه قوت نظریه لی، تاکید درست و به جای وی بر عوامل شخصی است. تحت تاثیر این عوامل است که برخی مهاجرت می‌کنند

و برخی در محل سکونت خود باقی می‌مانند (لهسایی زاده، ۱۳۶۸: ۶۱ و پاپلی یزدی، ۱۳۸۱: ۱۶۸).

دسته دوم نظریات: اثرات و پیامدهای مهاجرت

اثرات اقتصادی مهاجرت

برخی مطالعات انجام شده در مورد تاثیرات مهاجرت بر مهاجرین بر تاثیرات اقتصادی متمرکز گردیده است. بسیاری از مهاجرین ادعا می‌کنند که در آمد واقعی و وضعیت شغلی آنها بهتر شده است. هرچند به آن مقداری که انتظار داشته اند نیست. مهاجرینی که هم‌تراز شهروندان یا بهتر از آنها هستند معمولاً بهتر از مردم مبدا جذب شده اند. آنها ممکن است بهتر آموزش داده شده و با در نظر گرفتن سن و جنس، در یک سطح اقتصادی بالاتر از شهروندان قرار گیرند. در بسیاری از مطالعات، تحرک اقتصادی را به عنوان تغییر وضعیت از بیکاری به اشتغال تعریف کرده و بعضی معیار در آمد واقعی بیشتر را بکار می‌برند. افرادی که تحصیلات بیشتری دارند و از نظر اقتصادی بهتر هستند ظاهراً تحرک اقتصادی بالاتری دارند. تحرک اقتصادی در میزان در آمد نیز منعکس می‌گردد. یک تجزیه و تحلیل جدید نشان داده که مهاجرین پس از مهاجرت در آمد بیشتری داشته و در ضمن مهاجرین جدید نسبت به مهاجرین قدیمی در آمد بیشتری داشته و این به دلیل جوانی، تحصیلات بیشتر و تلاش بمنظور احراز مشاغل بهتر بوده است.

پیامدهای مهاجرت برای مهاجر و خانواده‌اش

نخست شایان اهمیت است که باید بین وضعیتی که یک مهاجر زیستگاهش را ترک کرده و با وضعیتی که یک خانواده کلاً و به صورت یک واحد جابه جا می‌شوند، تمایز قایل شده. در وضعیتی که یک نفر مهاجرت می‌کند و بقیه اعضاء خانواده در همان جا باقی می‌مانند، خانواده اش در آنجا باقی می‌مانند، امکان دارد که این امر برای افراد باقی مانده واحد خانواده یا خانوار پیامدهایی داشته باشد که بیشتر به فراموشی سپرده می‌شود. اگر فرد

مهاجر یکی از اعضاء وابسته باشد - خواه یک نوجوان بدون در آمد یا یک شخص سالخورده بازنشسته از کار - مصرف سرانه اعضاء باقی مانده خانوار افزایش می‌یابد مگر اینکه بودجه مربوط به فرد مهاجر برایش فرستاده شود. زیرا در مصرف یک فرد کم شده ولی از کار مولد اعضاء باقیمانده خانوار چیزی کم نشده است. ولی عموماً فرد مهاجر اگر سرپرست خانواده هم نباشد جوان بزرگسالی است که در جستجوی کار زاد گاهش را ترک می‌کند. از دست دادن چنین عضوی که شاید مولد ترین و با سواد ترین فرد خانواده باشد، ممکن است تولید سرانه خانوار را پایین آورد. البته امکان دارد که اعضا باقی مانده با افزایش کار مولد خود، کمبود عرضه کار خانواده را جبران کنند تا سطح زندگی خودشان پایین نیاید. در جایگزین کردن کار مولد که در نتیجه مهاجرت یک عضو خانواده به عمل می‌آید ممکن است در تکنولوژی موجود دگرگونی‌هایی ایجاد گردد تا از عامل فعلاً کمیاب که همان کارخانواده باشد، بهتر استفاده شود. دسترسی به اطلاعات تازه و تماسهایی که خانواده مهاجر از طریق او با منطقه مهاجرت شده بر قرار می‌کند، ممکن است منجر به مهاجرت اعضاء دیگر خانواده شود. این تماسها ممکن است نه تنها تاثیرهای مثبتی بر تولید داشته باشد بلکه گرایشهای مصرفی دیگر اعضای خانواده را بالا ببرد و از این رو تمایل به پس انداز و سرمایه گذاری و در نتیجه سطح زندگی را در دراز مدت پایین آورد. صرف نظر از پیامدهای اقتصادی مهاجرت بر ای اعضاء باقی مانده خانواده در منطقه خاستگاه، این امر نتایج دیگری هم دارد، برای نمونه: تاثیر در تثبیت بار وری و ازدواج، در صورتی که فرد مهاجر متاهل باشد.

تأثیرات اجتماعی مهاجرت

تحولات اجتماعی و اقتصادی که یک مهاجر تجربه می‌کند تابع یکدیگر می‌باشند. اگر چه نمی‌توان بین عوامل اقتصادی و اجتماعی مرز مشخص قائل شد، اما منظور از نتایج اجتماعی، تغییرات در شبکه، الگو و نگرش در مورد روابط اجتماعی است که شامل تغییرات نقشها در خانواده و در روابط با اشخاص دیگر و همسایگان است برای مهاجران

روستایی - شهری مهم ترین تغییرات اجتماعی تغییر از شیوه زندگی روستایی به شیوه زندگی شهری است. مهاجران شهری - شهری نیز ممکن است تغییرات ناشی از سکونت مجدد را تجربه کنند. عوامل اجتماعی بر اشتغال و در آمد نیز تاثیر می گذراد.

اهمیت بستگان و دوستان: هیچ شکی نیست که بستگان کمک اساسی به مهاجران می کنند. اشخاصی که مهاجران در بدو ورود پیش آنها می مانند تاثیر بسیار زیادی دریافتن سریع شغل و محل مناسب دارند. جاذبه همزیستی مهاجر با بستگان غالباً به قدری قوی است که حتی اگر این امر شانس اشتغال مهاجر را پایین آورد در نزدیکی آنها در حومه شهرها می ماند. دوستان و اقوام در شهر سازگاری مهاجر با شهر را به طرق مختلف تسهیل می کنند. آنها کمکهای نقدی یا جنسی را به خانواده تا یافتن منبع در آمد، تامین مسکن موقتی یا دائمی، تسهیل انتقال از رسوم روستای به شهری و شاید در امر مهم کاریابی ادامه می دهند. اگرچه مهاجران در بدو ورود به جامعه جدید به بستگان یا دوستان اتکا کرده اما در محل جدید دوستهای جدید پیدا می کنند که این دوستان جدید منبع رضایت بیشتری از مهاجران می شوند. (فیندلی؛ ۱۳۷۲: ۷۲)

از دیگر پیامدها می توان به موارد زیر اشاره کرد: الف) افزایش یا کاهش تعداد جمعیت: مهاجرتها چه به صورت بین المللی جریان یابند و چه در داخل مرزهای یک کشور رخ دهند همواره موجب کاهش جمعیت نواحی مهاجر فرست و افزایش جمعیت نواحی مهاجر پذیر می شوند. این افزایش و کاهش در مواردی کند و مستمر و در مواردی نیز تند و مقطعی است. از جریانات آرام و طولانی می توان از مهاجرتها روستا شهری در کشورهای در حال توسعه یاد کرد. تفاوت سطح توسعه و چگونگی بازار کار، بتدریج بخشی از جمعیت روستایی را روانه شهرها و نقاط پیرامونی آنها می کند. در مقابل این نوع مهاجرتها که به آرامی جریان می یابد مهاجرتها نیز وجود دارند که به دلایل مختلف در یک دوره کوتاه مدت سیل عظیمی از مهاجران را راهی سرزمینهای معینی می کنند و مسایل و مشکلات خاصی را چه برای مهاجران و چه برای سرزمینهای پذیرای آنان فراهم می آورند. (زنجانی ؛ ۱۳۸۰ : ۱۷۰). ب) تغییر ترکیب جمعیت: این تغییر عمدتاً به دو

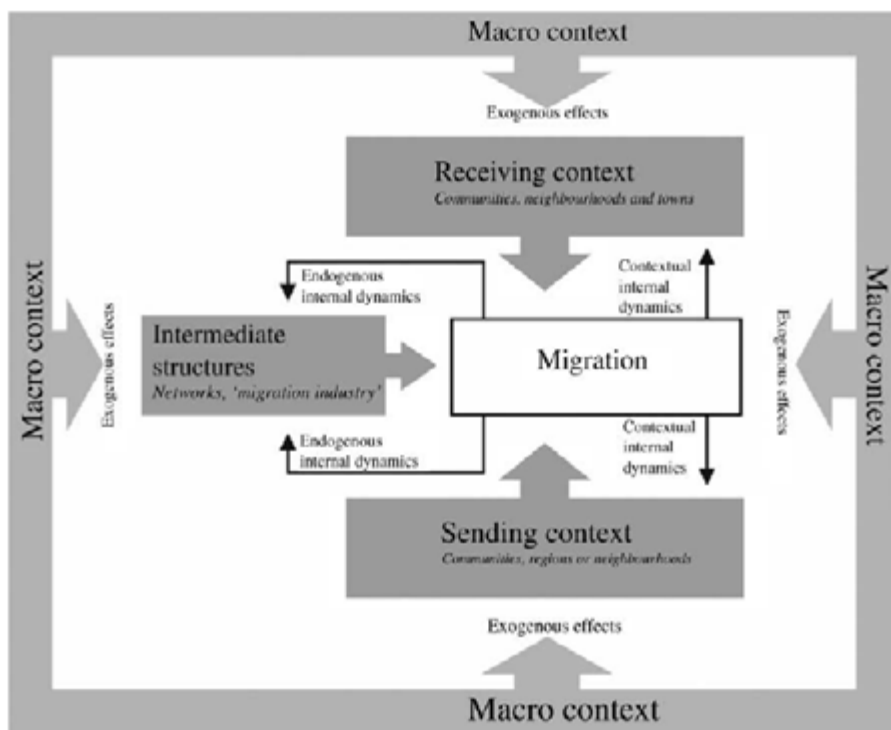

صورت تغییر در ترکیب جنسی و تغییر در ترکیب سنی خود نمایی می‌کند و تغییر در ترکیب قومیتها و ویژگیهای اقتصادی و اجتماعی را نیز به دنبال می‌آورد در مواردی مهاجرتها به شکل خانواری انجام می‌گیرد و تاثیر چندانی بر ترکیب جنسی و سنی جمعیت باقی نمی‌گذارد مگر آنکه ساختار جمعیتی مبدا مهاجرتی، تفاوتهای بارزی با ساختار جمعیتی مقصد مهاجرتی داشته باشد. ولی در بسیاری از موارد نسبت مردان در بین مهاجران، بیش از نسبت زنان است. در این حالت مهاجرت باعث افزایش نسبت جنسی جمعیت در منطقه مهاجر پذیر و کاهش آن در منطقه مهاجرت فرست می‌شود. (زنجانی؛ ۱۳۸۰: ۱۷۶). ج) تسریع رشد جمعیت شهری و تخفیف رشد جمعیت روستایی: مهاجرتها یکی از عوامل برانگیزنده رشد جمعیت شهری بوده و مهاجران اغلب به قصد استقرار در نقاط شهری بویژه شهرهای بزرگ به این اقدام دست می‌زنند. اثر مهاجرتها بر رشد جمعیت شهری در کشورهای عقب مانده بمراتب بیش از کشورهای توسعه یافته است. (زنجانی؛ ۱۳۸۰: ۱۷۸). د) تنوع فرهنگی و انتقال تجربیات و نوآوریها: یکی از پیامدهای عمده مهاجرتی از آشنایی مردم با فرهنگ و تمدنهای مختلف است. گرچه پذیرش فرهنگی گوناگون بوسیله مهاجران و ساکنان بومی در ابتدا با مقاومت و عکس العملهای منفی همراه است، آنچه که در آغاز به شکل برخورد تمدنها خود نمایی می‌کند، به تدریج به تعالی فرهنگی تبدیل می‌شود و از بده بستانهای آنها فرهنگهای متعالی تری به وجود می‌آید. اختلاط قومی و فرهنگی یکی از ویژگیهای عمده کشورهای مهاجر پذیر است. تبادل فرهنگی بین اقوام مختلف در کشورهایی که تحت تاثیر مهاجرتها سیاسی سلطه گر قرار میگیرند از روال عادی خارج شده و به نوعی استیلائی فرهنگی قوم مهاجر بر ساکنان بومی تبدیل می‌شود. (زنجانی ۱۳۸۰: ۱۸۳). ه) پیامدهای اقتصادی و اجتماعی مهاجرتها: از عمده ترین پیامدهای اقتصادی مهاجرتها تفاوت دستمزدها و شرایط کاری مهاجران با گارگران بومی است، که نوعی دوگانگی بازار کار را پیش می‌آورد. در برخی از کشورها امکان کار و فعالیت برای مهاجران یکسان نیست و این تفاوت هر چه قدمت مهاجرتی افزایش یابد، روبه کاهش می‌گذارد. از نظر اجتماعی

مهاجرت نوعی کثرت گرایی در جامعه و استقرار نهادهای لازم برای حفظ حقوق بشر منجر می‌شود. پیش داوری‌های موجود درباره ارتکاب بیشتر مهاجران به رفتارهای بزهکارانه را از بین می‌برد، افراط‌گریهای ملی گرایی را تعدیل می‌کند و به نوعی به اشتراک همگانی در زندگی اجتماعی منجر می‌شود. (زنجانی، ۱۳۸۰: ۱۸۵)

مدل فرآیندی مهاجرت

دهاس (۲۰۱۰) پس از انجام تحقیقات متعددی در کشورهای افریقائی و به طور خاص کشور مرکش به ارائه مدل پویائی درونی فرآیندهای مهاجرت پرداخته که البته به آزمون این مدل در خصوص مهاجرت‌های بین‌المللی (۲۰۰۹) نیز توجه شده است. سعی دهاس بر آن بوده که به تبیین مهمترین مکانسیم‌های بازخورد اثرات بیرونی و محتوایی مهاجرت بپردازد تا در نهایت قادر به تحلیل پیامدهای مهاجرت باشد. بر اساس مدل مفهومی دهاس، نقطه آغازین تحلیل مهاجرت از سطح کلان می‌باشد که اثرات بیرونی ناشی از محتوای کلان، سه بخش ساختار میانی (شبکه‌ها و صنعت مهاجرت)، محتوای جامعه مهاجر پذیر (اجتماعات، همسایگان و شهرها)، محتوای جامعه مهاجر فرست (اجتماعات، مناطق یا همسایگان) را تحت تاثیر قرار داده و این سه بخش در پدیده مهاجرت تاثیر گذاشته و موجب شکل گیری مهاجرت می‌گردد. روابط متقابلی بین سه بخش مورد نظر و مهاجرت وجود داشته به گونه ای که این سه بخش در پدیده مهاجرت تاثیر داشته و از سوئی دیگر مهاجرت نیز در دو بخش جامعه مهاجر پذیر و جامعه مهاجر فرست بخش از طریق پویائی درونی محتوایی و در ساختار میانی از طریق پویائی‌های درونی درون زا تاثیر گذار خواهد بود (نمودار شماره ۱).

نمودار شماره ۱) چارچوب مفهومی مکانیسم بازخورد محتوایی و بیرونی فرآیند مهاجرت (دهاس، ۲۰۱۰)

تحقیقات مهاجرت در ایران

قاسمی اردهائی (۱۳۸۵) در بررسی خود، ۲۱ پایان نامه‌های تحصیلی (۱۰ مورد کارشناسی، ۱۰ مورد کارشناسی ارشد و یک مورد دکتری) دانشگاه تهران که در زمینه علل مهاجرت روستاییان به شهرها نوشته شده (جامعه آماری) با استفاده از روش فرا تحلیل بررسی شده‌اند. در دیدی کلی، علل تاثیرگذار بر مهاجرت روستاییان به شهرها در ایران از چهار بعد؛ اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، جمعیت شناختی و طبیعی- کشاورزی قابل بررسی است که از این میان بعد اقتصادی نقش عمده ای ایفا می کند و پس از آن ابعاد اجتماعی- فرهنگی، طبیعی- کشاورزی و جمعیت شناختی قرار دارند. ابعاد فوق برحسب

عوامل جاذبه، دافعه، تبعی و شخصی قابل تقسیم بندی است که عامل دافعه روستایی بیش از سایر عوامل در مهاجرت روستا-شهر موثر بوده است و سپس عوامل جاذبه شهری، شخصی و تبعی قرار دارند. دافعه‌های روستایی نیز بیشتر ابعاد اقتصادی، طبیعی-کشاورزی و اجتماعی-فرهنگی دارند.

ذاکر صالحی (۱۳۸۶) به فرا تحلیل مطالعات انجام شده در زمینه جذب نخبگان و پیشگیری از مهاجرت آنان پرداخته که برای سازماندهی پژوهش خود پس از مراجعه به کتابخانه‌های دانشکده‌های علوم انسانی و مرکز اسناد و مدارک علمی کشور و پایگاه‌های اینترنتی نشریات علمی داخل کشور و جستجوی آزاد در شبکه اینترنت ۴۸ اثر علمی داخل کشور شامل ۶ کتاب، ۱۹ طرح پژوهشی و ۲۳ پایان‌نامه-مقاله انتخاب، تهیه و مطالعه گردید. نتایج تحقیق از نظر موضوعی بیانگر آن بوده که بیشترین مطالعات انجام شده اختصاص به مباحث بررسی علل فرار مغزها و آثار آن (۵۶/۲ درصد)، جذب و نگهداری نیروی انسانی متخصص (۱۶/۶ درصد) و بررسی نگرش یا گرایش به مهاجرت نخبگان (۸/۳ درصد) داشته است اکثر تحقیقات مورد بررسی (۸۹/۵ درصد) اختصاص به دوره زمانی ۱۳۶۷ به بعد بوده است.

اطلاعات تحقیق حاضر در خصوص تحقیقات در حوزه مهاجرت در ایران بررسی شده که اطلاعات مورد نظر، دسته بندی موضوعی شده و در نهایت مورد تحلیل قرار گرفته است. جامعه آماری کلیه مقالات منتشر شده در مجلات علمی پژوهشی ثبت شده در پایگاه اطلاع رسانی اینترنتی پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی^۱ در حوزه مهاجرت (تعداد ۹۴ مقاله) در نظر گرفته شده که تا از سال ۱۳۷۸ تا پایان پانزده سال ۱۳۹۰ گزارش و ثبت شده است. بیشترین تحقیقات مهاجرت در ایران به ترتیب اختصاص به سه حوزه مهاجران و ابعاد فرهنگی-اجتماعی آنها (۳۱ درصد)، مهاجرت روستا-شهر (۲۲ درصد) و مهاجرت نخبگان (۱۶ درصد) داشته اند (جدول شماره ۱).

جدول شماره ۱) توزیع فراوانی تحقیقات مهاجرت در ایران طی سالهای ۹۰-۱۳۷۸ برحسب گرایش‌های پژوهشی

ردیف	گرایش‌های پژوهشی	تعداد	درصد
۱	مهاجرت نخبگان	۱۵	۱۶
۲	مهاجرت بین‌المللی	۲	۲
۳	مهاجران (مهاجرین) و ابعاد فرهنگی- اجتماعی آنها	۲۹	۳۱
۴	مهاجرت روستا- شهری	۲۱	۲۲
۵	نگرش و گرایش (تمایل) به مهاجرت	۸	۸
۶	مهاجرت گروهها و قشرها اجتماعی خاص	۶	۷
۷	مهاجرت تهران و خوزستان	۵	۶
۸	سائر موارد	۸	۸
	جمع کل	۹۴	۱۰۰

منبع: www.sid.ir

نتایج داده‌های تحقیق نشان داده که ۱۶ درصد تحقیقات مهاجرت در ایران تا سال ۱۳۸۱ منتشر شده در حالی که ۱۲ درصد اختصاص به سالهای ۸۳-۱۳۸۲ داشته است. ۲۳ درصد مقالات مهاجرت در ایران طی سالهای ۸۷-۱۳۸۶ به چاپ رسیده و بیش از یک سوم (۳۲ درصد) مقالات سال ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۰ منتشر گردیده است. نتایج پژوهش بیانگر روند صعودی در چاپ مقالات علمی پژوهشی در حوزه مهاجرت در ایران طی سالهای ۱۳۷۸ تا ۱۳۹۰ بوده است (جدول شماره ۲).

جدول شماره ۲) توزیع فراوانی تحقیقات مهاجرت در ایران بر حسب سال چاپ به تعداد و

درصد

سال چاپ مقاله	تعداد	درصد	سال چاپ مقاله	تعداد	درصد
سال ۱۳۷۸-۷۹	۵	۵	سال ۱۳۸۶-۸۷	۲۲	۲۳
سال ۱۳۸۰-۸۱	۱۰	۱۱	سال ۱۳۸۸-۹۰	۳۰	۳۲
سال ۱۳۸۲-۸۳	۱۱	۱۲	جمع کل	۹۴	۱۰۰
سال ۱۳۸۴-۸۵	۱۶	۱۷			

نتایج پژوهشها نشان می دهد که خودکشی در گروههای جمعیتی مهاجران، به تبع پیامدهای اجتماعی و بهداشتی مهاجرت، نمود بارزی پیدا کرده است. پژوهش علی فخاری و همکاران (۱۳۸۸) به عنوان بخشی از یک پروژه تحقیقی کلان در مورد خودکشی، که نشان داده است تعداد افراد اقدام کننده به خودکشی در میان گروههای جمعیت مهاجر بیشتر است. قاسمی سیانی (۱۳۸۸) در مقاله خود سعی بر آن داشته که به دنبال این مساله باشد که مهاجرت جوانان از روستا چه پیامدها و آثاری بر مهاجران و جوامع مهاجرپذیر و مهاجرفرست داشته است. با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و به صورت پیمایشی پیامدهای مهاجرت جوانان در سه حوزه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بررسی شده است. نتایج تحقیق دو نوع پیامد مثبت چون بهبود وضعیت اقتصادی، افزایش آگاهی جوانان، آموزش بهتر، روابط اجتماعی و گذران اوقات فراغت جوانان و منفی قطع ارتباط جوان با خانواده خود در روستا و مسایل مرتبط با آن به برهم خوردن نسبت جنسی در روستاها و شهرها و آثار دیگری چون بزهکاری و آسیبهای اجتماعی در هر یک از حوزهها را نشان می دهد. پژوهش طیبی نیا (۱۳۸۸) به بررسی پدیده مهاجرت و آثار آن بر خانوارهای مهاجر به شهر تهران پرداخته است. هدف تعیین میزان تغییرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مهاجران و میزان تاثیر پذیری مهاجران از جنبههای مختلف محیطی در قالب تفاوتهای اجتماعی، اخلاقی، رفاهی و نگرشی در مقایسه با افراد بومی است. نتایج پژوهش نشان می دهد که رابطه معنی داری بین تحرک اجتماعی و پایگاه اجتماعی

مهاجران وجود دارد. همچنین بین تغییر وضعیت اخلاقی مهاجران و افراد بومی تفاوت معنی داری وجود دارد که در جریان تحلیل مسیر میزان اثرات متغیرها بر تغییر وضعیت مهاجر و سپس ارزیابی مجدد فرد مهاجر و در نهایت، تاثیر آن بر تمایل به مهاجرت معکوس و ماندگاری بررسی شده است. پژوهش ابراهیم زاده و همکاران (۱۳۹۰) با هدف پی بردن به علل مهاجرت و چگونگی نقش دسترسی و مسافت (دو مفهوم بنیادی تحلیل مکانی) از شهر نورآباد در این مهاجرت‌ها صورت گرفته است. یافته‌های تحقیق علاوه بر اینکه نمایانگر رابطه بین کمبود خدمات به عنوان انگیزه عمده در مهاجرت‌فرستی روستاهای مورد مطالعه است، بلکه نقش موثر فاصله و دسترسی از شهر را در کمبود خدمات روستایی و نتیجتاً مهاجرت محرز می‌سازد.

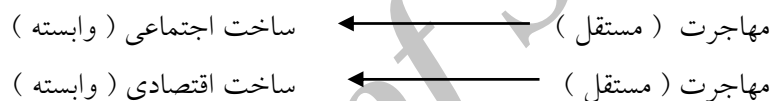
پدیده مهاجرت بویژه در کشورهای جهان سوم یک مشکل و معضل اجتماعی و دارای پیامدهایی متفاوت است. عمده تحقیقات صورت گرفته در مورد مهاجرت با تمرکز بر پیامدهای منفی آن، به دنبال راه حلی برای کاهش آن بوده است. اما مهاجرت به علت کارکردی‌هایی که برای مهاجران داشته همچنان ادامه یافته است. میزان رضایت مندی یا عدم رضایت مهاجران از مهاجرت می‌تواند نشانه‌ای از کارکرد مثبت یا منفی آن برای مهاجران تلقی شود. تحقیق زاهد زاهدانی و خورشیدی (۱۳۹۰) سعی در بررسی میزان رضایتمندی از مهاجرت مهاجران شهر نورآباد ممسنی داشته و هم چنین نسبت آن با دیگر عوامل اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی داشته است. در تحلیل رگرسیون چندمتغیره نیز پنج عامل داشتن اقوام در مقصد، امکانات آموزشی مقصد، امکانات بهداشتی مقصد، درآمد و رفتار مردم شهر مبدا بر متغیر رضایتمندی مهاجران بیشترین تاثیر را داشتند.

چارچوب روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع تحقیق پیمایشی و ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه است. جامعه آماری، جامعه مورد مطالعه از روسای خانوار ساکن شاهین شهر به عنوان یک شهر مهاجر پذیر و روسای خانوار ساکن خمینی شهر به عنوان جامعه شاهد غیر مهاجر

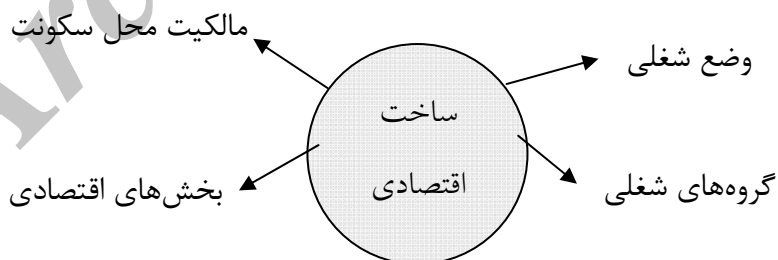
فرست است. تعداد نمونه ۴۰۰ نفر است که ۲۰۰ نمونه متعلق به سرپرستان خانوار شاهین شهر و تعداد ۲۰ نمونه متعلق به سرپرستان خانوار خمینی شهر می باشد. تعداد خانوار ساکن شاهین شهر ۳۳۵۳۴ خانوار و خمینی شهر ۵۷۵۶۹ خانوار می باشد. برای افزایش ضریب اطمینان تحقیق باید ۱۹۱ خانوار در هر شهر لحاظ می شد، که برای اطمینان ۲۰۰ نفر در نظر گرفته شد. در روش تجزیه و تحلیل اطلاعات از آزمون خی دو و آزمون T برای تحلیل و آزمون داده ها استفاده می شود.

متغیرهای مورد مطالعه

تعریف عملیاتی

ساخت اقتصادی: مجموعه روابطی که باعث ساخت اسکلت اصلی اقتصادی شامل کشاورزی، صنعت خدمات است و روی نوع معیشت - نوع تولید - گروه های شغلی، سمت های شغلی، منابع معدنی و سوختی، زمین های کشاورزی و غیره اثر می گذارد.

ساخت اجتماعی: مجموعه روابطی که روی بخش های اجتماعی جامعه اثر دارد که شامل ارزش های اجتماعی، کنترل اجتماعی، همبستگی اجتماعی، گرایش های سنتی، سن ازدواج،

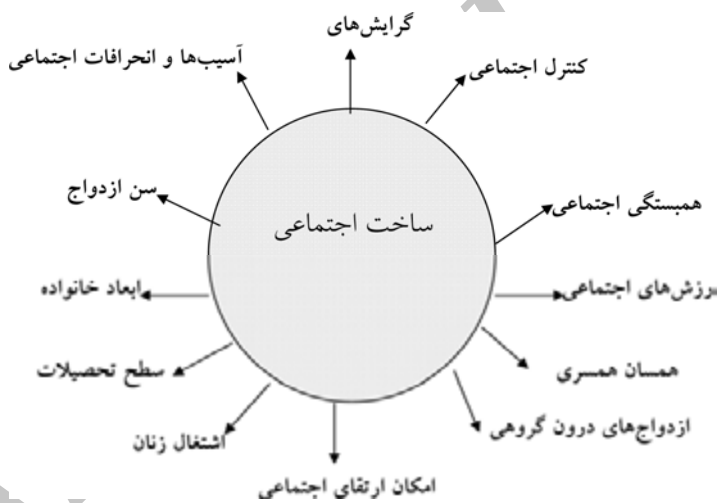

ابعاد خانواده ، اشتغال زنان، ارتقاء اجتماعی، ازدواج‌های درون گروهی و غیره می‌شود و تغییر در ساخت اجتماعی بر روی آنها اثر می‌گذارد.

تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

جنس

نسبت زنان سرپرست خانواده در شاهین شهرکه شهر مهاجر پذیر می باشد ۱۲ درصد است و مردان سرپرست ۸۸٪ و در مقابل در خمینی شهر نسبت زنان سرپرست خانواده ۳۲ درصد است و مردان ۶۸ درصد است (جدول شماره ۳).

جدول شماره ۳) سطوح جامعه پذیری بر حسب نوع خانواده شهری

خمینی شهر		شاهین شهر		جنس سرپرست خانواده
درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۶۸	۱۳۲	۸۸	۱۷۶	مرد
۳۲	۶۳	۱۲	۲۴	زن
۱۰۰	۱۹۵	۱۰۰	۲۰۰	جمع کل

در خصوص بررسی نوع فعالیت سرپرست خانواده تحقیق، با توجه به جدول شماره ۴، در صد شاغلین در شاهین شهر که یک شهر مهاجر پذیر است ۷۱ درصد است و از خمینی شهر که مهاجر پذیر نیست و یک شهر بومی است بیشتر است. اما در مقابل جمعیت بیکار در جستجوی کار و غیر فعال در خمینی شهر بیشتر است و جمعیت بیکار در جستجوی کار ۱۱/۷ است و جمعیت غیر فعال ۳۲/۷٪ است. می توان نتیجه گرفت که در شهر مهاجر پذیر در صد شاغلان بیشتر است تا یک شهر بومی و شهری که مهاجر پذیر نیست.

جدول شماره ۴) سطوح جامعه پذیری بر حسب نوع خانواده شهری

خمینی شهر		شاهین شهر		نوع فعالیت سرپرست خانواده
درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۵۶	۱۰۹	۷۱	۱۴۳	شاغل
۱۲	۲۳	۴	۸	بیکار در جستجوی کار
۳۲	۶۴	۲۵	۴۹	غیر فعال
۱۰۰	۱۹۶	۱۰۰	۲۰۰	جمع کل

فرضیه: نوع مشاغل در شهرهای مهاجر پذیر متفاوت است.

در خصوص بررسی نوع شغل سرپرست خانواده، در راستای آزمون فرضیه با توجه به نتایج بدست آمده می توان این گونه بیان کرد که در شهر شاهین شهر بیشترین سرپرستان خانواده دارای شغل آزاد هستند و هیچ کدام از آنها خانه دار نیستند و به خاطر وجود مراکز دولتی تعدادی به نسبت بالای سرپرستان نیز کارمند هستند و تعداد کمی از این سرپرستان کارگر هستند. اما این در خمینی شهر به این شکل است که تعداد افراد دارای شغل آزاد بیشتر است و تعدادی از سرپرستان نیز خانه دار هستند که این تعداد (با توجه به پرسشنامه ها) متعلق به زنان سرپرست خانواده ای است که شوهرانشان در قید حیات هستند اما به دلیل از کارافتادگی در منزل هستند و با حقوقی که از طرف دولت به آنها داده

می شود زندگی می کنند، و در این وضعیت که شوهر از کار افتاده و یا فلج است سرپرست خانواده زن است و تعدادی از آنها خانه دار هستند. به خاطر وجود کارخانه جات در اطراف خمینی شهر تعداد بیشتری از سرپرستان نسبت به شاهین شهر، کارگر هستند و بالاخره، با توجه به سطح معنی داری که ۰/۰۰۰ است نشان دهنده این است که تفاوت معنی داری بین دو شهر وجود دارد و فرضیه تایید می شود. (جدول شماره ۵)

جدول شماره ۵) توزیع نوع شغل سرپرست خانواده بر حسب نوع خانواده شهری

خمینی شهر		شاهین شهر		نوع شغل سرپرست خانواده
درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۳۶	۴۲	۴۱	۶۲	کارمند
۱۸	۲۱	۷	۱۱	کارگر
۳۹	۴۵	۵۲	۷۸	آزاد
۷	۸	۰	۰	خانه دار
۱۰۰	۱۱۶	۱۰۰	۱۵۱	جمع کل

۱۹/۵۷۳ = مقدار آماره آزمون خی دو   ۰/۰۰۰ = سطح معنادار آماره آزمون خی دو

فرضیه: وضع شغلی (سمت‌های شغلی) در شهرهای مهاجر پذیر متفاوت است. در راستای آزمون فرضیه با توجه به نتایج بدست آمده می توان این گونه بیان کرد که در شاهین شهر وضعیت شغلی متفاوت است با شهر خمینی شهر به این صورت که در شاهین شهر افراد بیشتری در وضعیت‌های شغلی زیر مشغول به فعالیت هستند و نسبت آنها (وضعیت شغلی) در خمینی شهر کمتر است. با توجه به اینکه سطح معنی داری در این فرضیه ۰/۰۰۲ است این نشان می دهد که فرضیه ما تایید می شود و بین نوع شهر و وضعیت شغلی وضعیت وابستگی وجود دارد و بیانگر این است که وضع شغلی در شهرهای مهاجر پذیر متفاوت است (جدول شماره ۶)

جدول شماره ۶) توزیع وضع شغلی سرپرست خانواده بر حسب نوع خانواده شهری

شاهین شهر		خمینی شهر		وضع (سمت) شغلی سرپرست خانواده
تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۳۶	۲۱	۱۶	۱۴	کارفرما
۳۶	۲۱	۳۷	۳۲	کارکن مستقل
۴۹	۲۹	۱۶	۱۴	مزدبگیر بخش خصوصی
۴۹	۲۹	۴۶	۴۰	مزدبگیر بخش عمومی
۱۷۰	۱۰۰	۱۱۵	۱۰۰	جمع کل

مقدار آماره آزمون خی دو = $14/480$ = $0/002$ = سطح معنادار آماره آزمون خی دو

فرضیه: ترکیب فعالیت (بخشهای اقتصادی) در شهرهای مهاجر پذیر متفاوت است.

در راستای آزمون فرضیه با توجه به نتایج حاصل شده می توان این گونه نتیجه گرفت که در شاهین شهر به خاطر اینکه یک شهر نوساز است افراد کمتری به کشاورزی و صنعت مشغول هستند و در بخش خدمات تعداد بیشتری به فعالیت مشغول هستند ولی در خمینی شهر به دلیل اینکه یک شهر بومی و در قدیم روستا بوده است زمینهای کشاورزی در اطراف آن بیشتر است و همچنین کارخانه جات صنعتی بیشتری نیز در اطراف این شهر وجود دارد و به خاطر همین افراد بیشتری به حرفه کشاورزی و صنعت مشغول هستند و طبق آزمون خی دو که سطح معنی داری را $0/005$ نشان می دهد این فرضیه تایید می شود و می توان گفت که بین سرپرست خانواده و فعالیت در بخشهای اقتصادی وابستگی وجود دارد و ترکیب فعالیت (بخشهای اقتصادی) در شهرهای مهاجر پذیر متفاوت است.

جدول شماره ۷) توزیع ترکیب فعالیت اقتصادی سرپرست خانواده بر حسب نوع خانواده شهری

شاهین شهر		خمینی شهر		بخش اقتصادی سرپرست خانواده
تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۵	۴	۱۴	۱۳	بخش کشاورزی
۵۳	۳۹	۵۳	۴۸	بخش صنعت
۴۴	۵۷	۴۴	۴۰	بخش خدمات
۱۲۹	۱۰۰	۱۱۱	۱۰۰	جمع کل

مقدار آماره آزمون خی دو = $10/688$ = $0/005$ = سطح معنادار آماره آزمون خی دو

فرضیه: مالکیت محل سکونت در شهرهای مهاجرپذیر کمتر است.

با توجه به نتایج بدست آمده از آماره استنباطی، می توان بیان کرد که در شاهین شهر نسبت به خمینی شهر تعداد کمتری منزل شخصی و تعداد بیشتری منزل استیجاری دارند و در خمینی شهر تعداد بیشتری از سرپرستان خانواده دارای منزل شخصی و تعداد کمتری منزل استیجاری دارند و با توجه به اینکه این نتایج نشان می دهد که افراد مهاجرپذیر کمتر دارای مالکیت محل سکونت هستند اما به دلیل اینکه سطح معنی داری ۰/۰۱۸ است در نتیجه این فرضیه رد می شود. (جدول شماره ۸)

جدول شماره ۸) توزیع محل سکونت سرپرست خانواده بر حسب نوع خانواده شهری

خمینی شهر		شاهین شهر		نوع محل سکونت سرپرست خانواده
درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۷۱	۱۳۵	۵۸	۱۱۶	شخصی
۲۴	۴۶	۳۸	۷۵	استیجاری
۳	۶	۳	۷	سازمانی
۲	۴	۱	۱	موقوفه ای
۱۰۰	۱۹۱	۱۰۰	۱۹۹	جمع کل

۱۰/۱۰۶ = مقدار آماره آزمون خی دو ۰/۰۱۸ = سطح معنادار آماره آزمون خی دو

فرضیه: ازدواجهای درون گروهی در شهرهای مهاجر پذیر کمتر است.

ازدواج فامیلی در شهر شاهین شهر ۳۰ درصد و در خمینی شهر ۴۳ درصد می باشد. همچنین ازدواجهای غیر فامیلی در شاهین شهر ۷۰٪ و در خمینی شهر ۵۶٪ است. این نتایج نشان می دهد که در شهرهای مهاجر پذیر به خاطر اینکه افراد مهاجرت می کنند، مقداری از سنتها که یکی از آنها ازدواج فامیلی است کمتر می شود و افراد مهاجر تمایل بیشتری پیدا می کنند که ازدواج غیر فامیلی داشته باشند اما بر عکس در شهرهای بومی و غیر مهاجر فرست مثل خمینی شهر به دلیل پابندی به سنتها ازدواج فامیلی بیشتر از ازدواج غیر فامیلی صورت می گیرد (جدول شماره ۹). با توجه به سطح معنی داری که در این

آزمون که ۰/۰۰۴ است این فرضیه تایید می‌شود که بین ازدواج درون گروهی و مهاجرت وابستگی وجود دارد.

جدول شماره ۹) توزیع نوع ازدواج سرپرست خانواده بر حسب نوع خانواده شهری

شاهین شهر		خمینی شهر		نوع ازدواج سرپرست خانواده
تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۵۸	۳۰	۸۵	۴۳	ازدواج فامیلی
۱۳۶	۷۰	۱۱۱	۵۶	ازدواج غیر فامیلی
۱۹۴	۱۰۰	۱۹۶	۱۰۰	جمع کل

۷/۶۱ = مقدار آماره آزمون خی دو ۰/۰۰۴ = سطح معنادار آماره آزمون خی دو

فرضیه: سن ازدواج در شهرهای مهاجر پذیر بیشتر است.

با توجه به نتایج تحقیق سن سرپرستان در شاهین شهر بیشتر از خمینی شهر بوده است و سن ازدواج در شاهین شهر بالاتر از خمینی شهر است و این ممکن است به این دلیل باشد که به خاطر قرار گرفتن در یک محیط جدید فرزندان به خاطر بدست آوردن پول بیشتر و کار بیشتر دیرتر ازدواج می‌کنند و چون روابط آنها تغییر می‌کند ممکن است ازدواج آنها نیز به تاخیر بیافتد. اما در خمینی شهر به خاطر بافت سنتی خانواده‌ها معتقد هستند که فرزندان‌شان باید زود ازدواج کنند و تشکیل خانواده دهند. با توجه به سطح معناداری صفر این فرضیه تایید می‌شود و می‌توان گفت که تفاوت معناداری در سن ازدواج بین سرپرستان خانواده شاهین شهر و خمینی شهر وجود دارد (جدول شماره ۱۰).

جدول شماره ۱۰) نتایج آزمون t سن ازدواج بر حسب نوع خانواده

متغیرها	نوع خانواده	میانگین	انحراف معیار	t	sig
سن ازدواج	شاهین شهر	۲۴/۹۶	۴/۲۲	۷/۴۸۷	۰/۰۰۰
	خمینی شهر	۲۱/۱۸	۳/۸۶		

فرضیه: همسان همسری در خانواده‌های شهرهای مهاجر پذیر بیشتر است. با توجه به نتایج پژوهش می‌توان ابراز داشت که همان گونه که فرد (سرپرست خانواده) تحصیلاتش بیشتر می‌شود همسرش نیز تحصیلاتش بیشتر می‌شود و با توجه به سطح معناداری که صفر است این فرضیه تایید می‌شود و میتوان گفت که بین این دو رابطه معنی داری وجود دارد. میزان همسان همسری فرهنگی در بین زوجین شاهین شهر ۰/۶۵۹ محاسبه شده در حالی که مقدار همسان همسری فرهنگی در بین زوجین خمینی شهر ۰/۸۰ گزارش شده است. میزان همسرگزینی زوجین خمینی شهر بیشتر از همسان همسری زوجین شاهین شهر بدست آمده است (جدول شماره ۱۱).

جدول شماره ۱۱) توزیع میزان تحصیلات همسر و سرپرست خانواده بر حسب نوع خانواده شهری

خمینی شهر		شاهین شهر		میزان تحصیلات
سرپرست	همسر سرپرست	سرپرست	همسر سرپرست	
۰	۲	۰	۵	بی سواد
۱۷	۳۲	۱۶	۱۸	ابتدائی
۴۰	۳۷	۲۶	۲۸	راهنمائی
۷۱	۷۸	۸۲	۸۲	دیپلم
۲۵	۱۰	۳۲	۲۵	کاردانی
۳۶	۲۹	۳۴	۳۲	کارشناسی
۱۱	۱۲	۱۰	۴	کارشناسی ارشد
۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۱۹۴	جمع کل
P=۰/۰۰۰	r=۰/۸۰	P=۰/۰۰۰	r=۰/۶۵	

فرضیه: احساس نگرانی از آسیبه‌ها و انحرافات اجتماعی در شهرهای مهاجر پذیر بیشتر است.

با توجه به سطح معنا داری که صفر است این فرضیه تایید می‌شود و بیان می‌کند که تفاوت معنا داری بین نگرانی سرپرستان خانواده در شهر مهاجر پذیر با شهر غیر مهاجر پذیر وجود دارد.

فرضیه: ارزشهای اجتماعی در شهرهای مهاجر پذیر کم‌رنگ تر است.

با توجه به میانگین بدست آمده در شاهین شهر ۶/۵۳ و در خمینی شهر ۷/۶۵ از سرپرستان به ارزشهای اجتماعی توجه دارند و می‌توان گفت که در شاهین شهر سرپرستان خانواده کمتر به آداب و رسوم و احترام به حقوق دیگران اهمیت می‌دهند و این می‌تواند به خاطر جا به جایی مکانی و آمدن به یک مکان جدید بوجود آمده باشد. اما در خمینی شهر به خاطر بافت سنتی و وجود آداب و رسوم خاص افراد بیشتر به ارزشهای اجتماعی احترام می‌گذارند و با توجه به سطح معنا داری که صفر است این فرضیه تایید می‌شود و بیانگر این است که تفاوت معنی داری در احترام به ارزشهای اجتماعی در شاهین شهر و خمینی شهر وجود دارد.

فرضیه: گرایش‌های سنتی در شهرهای مهاجر پذیر کمتر است.

در پرسشنامه در گویه ای این گونه آمده بود که سنتها در روابط اجتماعی دست و پا گیر هستند و طبق نتایجی که بدست آمد. در شاهین شهر ۶/۳۳ موافق بودند و در خمینی شهر ۵/۷۶ موافق بودند و این نشان می‌دهد که در شاهین شهر گرایشهای سنتی کمتر است و به خاطر مهاجرت افراد مهاجر از سنتهای خود که قبل از مهاجرت به آن پایبند بودند کناره گرفته اند و در روابط اجتماعی خود از سنتها پیروی نمی‌کنند و یا کمتر پیروی می‌کنند اما در خمینی شهر این مسئله کمتر است و با توجه به سطح معنی داری که صفر است این فرضیه تایید می‌شود و می‌توان گفت که تفاوت معنی داری در رعایت سنتها در روابط اجتماعی بین شاهین شهر و خمینی شهر وجود دارد.

فرضیه: کنترل اجتماعی در شهرهای مهاجر پذیر کمتر است.

مردم شاهین شهر (باتوجه به سوالات پرسشنامه) معتقد بودند که در این شهر کسی با کسی کاری ندارد و مردم مراقب رفتار همدیگر نیستند و مردم راحت و بدون مزاحمت مردم دیگر زندگی می کنند. اما در خمینی شهر کمی تفاوت داشت و مردم معتقد بودند که در بعضی مواقع توسط فامیل و یا همسایگان و یا افرادی که با آنها در ارتباطند کنترل می شوند و مراقب رفتار آنها هستند و این ممکن است به خاطر وجود تعصبات و سنتها و طرز تفکر قدیمی بعضی ساکنین باشد. با توجه به اینکه سطح معنی داری در این آزمون صفر است. این فرضیه تایید می شود و نشان می دهد که تفاوت معنی داری در احساس کنترل اجتماعی بین سرپرستان خانواده در شاهین شهر و خمینی شهر وجود دارد.

فرضیه: همبستگی اجتماعی در شهرهای مهاجر پذیر کمتر است.

اکثر مردم شاهین شهر معتقد بودند که مردم این شهر درغم و شادی یکدیگر شریک نیستند و در حل مشکلات همشهریهای خود دخالت نمی کنند که این می تواند نشان دهنده این باشد که همبستگی اجتماعی در این شهر کم است. در خمینی شهر نیز تعدادی با مردم شاهین شهر موافق بودند و این ممکن است به خاطر این باشد که مردم فکر می کنند اگر در حل مشکلات افراد دیگر شهرشان دخالت کنند دچار دردسر و مشکلات دیگر می شوند و لذا تصمیم می گیرند که دخالتی نداشته باشند. با توجه به آزمون انجام شده و میزان معنا داری ۰/۰۰۱ این فرضیه تایید می شود و می توان گفت که تفاوت معناداری در میزان احساس همبستگی اجتماعی بین سرپرستان شاهین شهر و خمینی شهر وجود دارد.

فرضیه: امکان ارتقاء اجتماعی در شهرهای مهاجر پذیر بیشتر است.

اکثر مردم شاهین شهر (باتوجه به سوالات پرسشنامه) معتقد بودند که در این شهر امکان ارتقاء اجتماعی زیاد است و در این شهر زندگی آنها روز به روز بهتر شده است. در خمینی شهر به خاطر اینکه یک بافت قدیمی و سنتی دارد و مردم پیرو سنتها و آداب خاصی هستند و زندگی آنها خیلی دستخوش تغییر نشده است. موافق این مسئله نبودند که زندگی آنها روز به روز بهتر شده و ارتقاء اجتماعی پیدا کرده اند. با توجه به سطح

معناداری در این آزمون که صفر است این فرضیه تایید می‌شود و میتوان گفت تفاوت معناداری در احساس ارتقاء اجتماعی بین سرپرستان شاهین شهر و خمینی شهر وجود دارد.

جدول شماره ۱۲) نتایج آزمون t مستقل متغیرهای تحقیق بر حسب نوع خانواده

sig	t	انحراف معیار	میانگین	نوع خانواده	متغیرها
۰/۰۰۰	۳/۸۳۸	۱/۴	۸/۷	شاهین شهر	نگرانی از آسیب‌های اجتماعی
		۲/۱۴	۸/۰۲۵	خمینی شهر	
۰/۰۰۰	۵/۶۸۸	۲/۱۷	۶/۵۳	شاهین شهر	اهمیت بر احترام و ارزشها
		۱/۷۳	۷/۶۵	خمینی شهر	
۰/۰۰۰	۳/۶۶	۱/۶۷	۶/۳۳	شاهین شهر	رعایت سنتها در روابط اجتماعی
		۱/۴۲	۵/۷۶	خمینی شهر	
۰/۰۰۰	۴/۹۸۷	۱/۹۷	۶/۵۳	شاهین شهر	کنترل اجتماعی
		۱/۹۱	۷/۵	خمینی شهر	
۰/۰۰۱	۳/۴۳۶	۱/۵۱	۵/۹۹	شاهین شهر	همبستگی اجتماعی
		۱/۵۹	۵/۵۳	خمینی شهر	
۰/۰۰۰	۴/۱۲۸	۲/۰۴	۶/۲۶	شاهین شهر	امکان پیشرفت و ارتقای اجتماعی
		۱/۷۹	۷/۰۶	خمینی شهر	

بحث و نتیجه گیری

مهاجرت پدیده خاصی است که به اشکال مختلفی، جنس و گروه‌های سنی، پیروان مذهبی، فعالان سیاسی، اقلیتهای قومی، دارندگان تخصص، ثروت و مهارت را تحت تأثیر قرار میدهد و در مواردی نیز به شکل عام و همگانی ظاهر می‌شود و به همین دلیل آثار و پیامدهای متعدد و گوناگونی را بر جای می‌گذارد. مهاجرت اثرات اجتماعی و اقتصادی خاصی را بر شهرها و مناطق مهاجرپذیر به جا می‌گذارد که باعث تغییر ساخت اجتماعی و اقتصادی آن شهرها می‌شود. از جمله شهرهایی که تحت تأثیر مهاجرت قرار گرفته است. شهر شاهین شهر می‌باشد که سالیان درازی است مهاجران رادر خود جای داده است. طی

جنگ تحمیلی افراد جنگ زده مناطق جنگی روانه این شهر شدند و زندگی جدید خود را در این شهر آغاز کردند. باگذشت سالها هنوز که هنوز است مهاجرت به این شهر ادامه دارد و سالانه افرادی به این شهر می آیند تا زندگی جدیدی را در این شهر آغاز کنند. حضور این مهاجران که از اقلیتها و قشرها و اقوام مختلفی هستند، باعث تغییر ساخت اجتماعی و اقتصادی این شهر شده است. در راستای تنظیم فرضیات تحقیق که برگرفته از مبانی نظری فیندلی (۱۳۷۲)، اوپرای (۱۳۷۰) و دهاس (۲۰۱۰) بوده در کل می توان این گونه نتیجه گرفت که شاهین شهر دارای ساخت اجتماعی و اقتصادی متفاوت تری نسبت به خمینی شهر می باشد. در تحقیق انجام گرفته اثر مهاجرت را بر ساخت اجتماعی - اقتصادی بین دو شهر شاهین شهر و خمینی شهر مورد مطالعه قرار گرفته است. در تفاوت ساختار اقتصادی - اجتماعی عوامل دیگری نیز موثر بوده است که از آن جمله می توان وقایع تاریخ، ویژگیهای جغرافیایی، آداب و رسوم و ویژگیهای روان شناختی مردم را نام برد. اینها تنها اثر مهاجرت بر ساختار اقتصادی - اجتماعی مورد مطالعه قرار گرفته است. لازم است پژوهشگران دیگر به عوامل دیگر موثر بر تفاوت ساختار اقتصادی اجتماعی پرداخته و مطالعات دیگری در این زمینه صورت گیرد.

منابع

- ۱- ابراهیم زاده عیسی، سجادی ژیلا، شمس الدینی علی. (۱۳۹۰). تحلیلی بر مهاجرت‌های روستایی - شهری با تاکید بر نقش مسافت و دسترسی (مورد: شهرستان ممسنی). مطالعات و پژوهش‌های شهری منطقه ای بهار ۱۳۹۰؛ ۲(۸): ۷۷-۹۴.
- ۲- اوپرای، ۱۳۷۰، مهاجرت، شهر نشینی و توسعه، موسسه کار و تامین اجتماعی، تهران، چاپ اول.
- ۳- پاپلی یزدی، محمد حسین و محمد ابراهیمی. (۱۳۸۱). نظریه‌های توسعه روستائی، انتشارات سمت.
- ۴- تقوی، نعمت الله؛ ۱۳۷۵، مهاجرت‌های روستا- شهری، انتشارات ستوده، تبریز

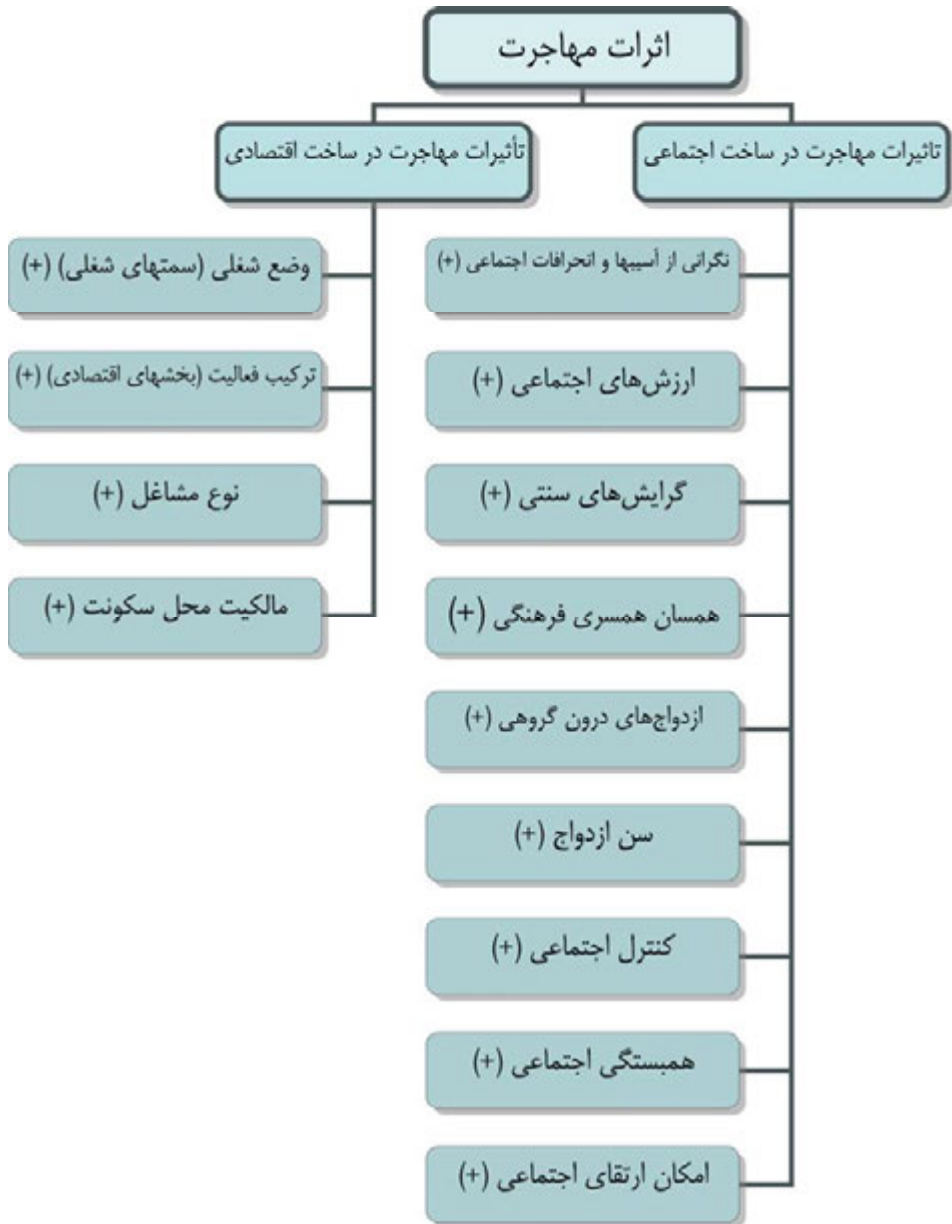
- ۵- زاهد زاهدانی، سیدسعید و خورشیدی فریبا. (۱۳۹۰). بررسی عوامل اجتماعی - اقتصادی - جمعیتی موثر بر رضایتمندی از مهاجرت به شهر نورآباد ممسنی، جامعه شناسی کاربردی (مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان (تابستان ۱۳۹۰؛ ۲۲(۲) (پیاپی ۴۲): ۴۷-۶۶.
- ۶- زنجانی، حبیب الله؛ ۱۳۸۰، مهاجرت، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها، تهران، چاپ اول.
- ۷- ذاکر صالحی، غلامرضا. (۱۳۸۶) فرا تحلیل مطالعات انجام شده در زمینه جذب نخبگان و پیشگیری از مهاجرت آنان، مجله جامعه شناسی ایران، دوره هشتم، شماره ۱، بهار، صفحات ۱۱۳-۱۳۵.
- ۸- فخاری علی، صمدی راد بهرام، اخباری شجاعی محمد، الفتی ناهید. (۱۳۸۸). نقش پیامدهای اجتماعی و بهداشتی مهاجرت در اقدام به خودکشی مهاجران حاشیه نشین تبریز: مطالعه ای اکتشافی در چارچوب گراند تئوری، مجله پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تبریز تابستان ۱۳۸۸؛ ۳۱(۲): ۶۵-۷۲
- ۹- فیندلی، سالی؛ (۱۳۷۲)، برنامه ریزی مهاجرت‌های داخلی، ترجمه عبدالعلی لهسایی زاده، انتشارات نوید شیراز، چاپ اول
- ۱۰- قاسمی اردهایی. علی. (۱۳۸۵). بررسی علل مهاجرت روستاییان به شهرها در ایران با فراتحلیل پایان نامه‌های تحصیلی (مقطع زمانی ۸۳-۱۳۵۹). فصلنامه روستا و توسعه، بهار، سال نهم، شماره (۱): ۵۱-۸۰.
- ۱۱- قاسمی سیانی، محمد. (۱۳۸۸). پیامدهای مهاجرت روستا- شهری نسل جوان روستایی، پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه بهار و تابستان ۱۳۸۸؛ (۲): ۱۴۵-۱۶۵.
- ۱۲- طیبی نیا مهری السادات. (۱۳۸۸). پیامدهای مهاجرت برای خانوارهای مهاجر به شهر تهران، مطالعات و پژوهش‌های شهری منطقه ای تابستان ۱۳۸۸؛ ۱(۱): ۱۴۳-۱۶۴.
- ۱۳- لهسایی زاده، عبدالعلی، (۱۳۶۸)، نظریات مهاجرت، انتشارات نوید شیراز.

۱۴- وحیدی، پریدخت. (۱۳۶۴). مهاجرت بین المللی و پیامدهای آن، وزارت برنامه و

بودجه، تهران، چاپ اول.

- 15- de Haas, Hein (2010) The internal dynamics of migration processes: A theoretical inquiry. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10): 1587-1617.
- 16- de Haas, Hein (2009) International migration and regional development in Morocco: a critical review of the literature. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 35(10) 1571-1593.
- 17- Zamudio, Patricia E. (1999). "Huejuquillense Immigrants in Chicago, Culture, Gender, and Community in the Shaping of Consciousness." Ph. D Thesis, Northwestern University, Abstract in *Dissertation Abstracts International* 60(12):4620A.

Archive of SID

راهنما: علامت (+) نشان دهنده تأیید فرضیه است و علامت (-) نشان دهنده رد فرضیه است.